

Het nieuwe hooliganisme

Geweld ook buiten het voetbalveld

*H. Ferwerda, I. van Leiden en T. van Ham**

De term 'hooligan' kwam rond 1900 in zwang. Volgens de *Oxford English Dictionary* werd het woord hooligan voor de eerste keer gebruikt in 1898, in rechtbankverslagen. De populariteit van de term nam vanaf dat moment snel toe. In Engeland was het een verzamelnaam voor relschoppers, dieven en ander geboefte. Over de oorsprong van de term bestaan verschillende theorieën. Sommigen leggen een verband met de naam van een beruchte Ierse familie genaamd Hooligan of Houlihan, die in de negentiende eeuw in Londen bekendstond om haar gewelddadige gedrag. De familie hield van drinken, vechten en was de schrik van de buurt. Anderen vermoeden dat de naamgever Patrick Hooligan is, een Ierse misdadiger die in Londen omstreeks 1890 actief was met een troep volgelingen. Het Amerikaanse equivalent van hooligan is 'hoodlum'. Hoodlums zijn bendeleden ofwel gangsters. Een andere theorie is de verwijzing naar 'Hooley's gang', een straatbende uit Islington, Londen. Ten slotte is het mogelijk dat het woord hooligans afstamt van het Ierse woord 'hooley', dat 'wild feest' betekent.

In Nederland kennen we de term hooliganisme sinds de jaren zeventig. In de Van Dale wordt de betekenis van 'hooligan' omschreven als 'vandaal, herrieschopper, m.n. voetbalvandaal'. Andere woordenboeken geven betekenissen als 'iemand die uit is op een flinke knokpartij' en 'ruziezoekend, herrieschoppend persoon, meestal optredend in groepen bij voetbalwedstrijden'. Hooliganisme wordt in de Van Dale omschreven als 'in groepsverband gepleegde agressie, m.n. rond voetbalwedstrijden, syn. voetbalvandalisme'.

De diverse theorieën over de herkomst van de term hooligan en hooliganisme en de betekenissen die eraan worden gegeven, laten

* Dr. Henk Ferwerda, drs. Ilse van Leiden en drs. Tom van Ham zijn respectievelijk als directeur/onderzoeker, senior onderzoekster en junior onderzoeker werkzaam bij Bureau Beke in Arnhem.

zien dat de term een bredere lading dekt dan in ons land tot nu toe toegepast. In de regel is het gebruik van de term hooligans bij ons voorbehouden aan voetbalvandalen: relschoppers die zich tijdens en rondom het voetbal gewelddadig gedragen. Anno 2010 lijkt deze verbijzondering van de term meer en meer te worden losgelaten, waarmee aansluiting wordt gevonden bij de oorspronkelijke, bredere betekenis van de term hooligan: notoire openbare-ordeverstoorders ofwel personen die zich op diverse terreinen binnen de samenleving schuldig maken aan openbare geweldplegingen. Zo introduceerden de media aan het begin van 2010 bijvoorbeeld de term 'nieuwjaarshooligans' als verwijzing naar personen die zich tijdens de jaarwisseling schuldig maakten aan geweldplegingen, bedreiging en vernieling. Het hooliganisme reikt daarmee verder dan enkel het voetbalstadion en de term hooligan heeft niet meer uitsluitend betrekking op gewelddadige voetbalsupporters, maar op alle personen die zich te buiten gaan aan gewelddadig relgedrag. In dit artikel zullen we op basis van twee recente onderzoeken naar grootschalige openbare-ordeverstoringen een beeld schetsen van de podia, de gelegenheden waarbij rellen kunnen ontstaan, alsmede van de ordeverstoorders.

Grootschalige openbare-ordeverstoring

Grootschalige openbare-ordeverstoringen komen in ons land met enige regelmaat voor. De meest opzienbarende rel van het afgelopen decennium vond afgelopen zomer plaats op het strand van Hoek van Holland tijdens het Dancefestival Sunset Grooves. Aanwezige agenten voelden zich genoodzaakt schoten te lossen. Een 19-jarige feestganger werd daarbij dodelijk geraakt door een politiekogel en er vielen meerdere zwaargewonden. In de maanden na het incident staan de vragen centraal wat de aanleiding is geweest voor het uit de hand lopen van het strandfeest en wie de betrokken relschoppers zijn. Samen met het Crisis Onderzoek Team (COT) voerde Bureau Beke in opdracht van de lokale driehoek in de gemeente Rotterdam de afgelopen maanden het onderzoek uit naar de 'Strandrellen in Hoek van Holland' (Muller, Rosenthal e.a., 2009). In dezelfde week waarin de strandrellen plaatsvonden, publiceerde Bureau Beke zijn onderzoek naar grootschalige openbare-ordeverstoringen *Rellen om te rellen* (Van Leiden, Arts e.a., 2009), dat in opdracht van het

Programma Politie en Wetenschap werd uitgevoerd. Het onderzoek leert dat de ene rel de andere niet is, en de onderzoekers onderscheiden een aantal 'relvormen'.

In voornoemde studies is aandacht voor hooligans als notoire ordeverstoorers. Dit zijn personen die bewust op zoek gaan naar een podium en een tegenstander om de orde te verstoren. Tot de notoire ordeverstoorers behoren overigens niet alleen hooligans, maar de groep omvat ook relschoppers die vanuit andere achtergronden dan het voetbal opereren.

Grootschalige openbare-ordeverstoringen zijn van alle tijden. Uit de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw kennen we de krakersrellen, waarbij sprake was van gewelddadige confrontaties tussen krakers en de politie. Sinds jaar en dag hebben we in ons land ook te maken met rellen rondom voetbalwedstrijden, waarbij supporters 'met liefde voor hun club' op de vuist gaan met rivaliserende voetbalsupporters of ageren tegen de politie, waaronder de ME. Buiten de voetbal- en krakerswereld bestaan er ook andere voedingsbodems voor rellen. Een sprekend voorbeeld daarvan betreft in de eerste plaats de rellen in Hoek van Holland van afgelopen zomer, maar verder terug in de tijd ook de rellen die ontstonden tijdens de Vierdaagsefeesten in Nijmegen in 2005 en de opruivingen tijdens Dance Valley in Spaarnwoude in 2004. Dergelijke grootschalige onlusten blijken zich niet te beperken tot evenementen en feesten, maar zien we in de praktijk bijvoorbeeld ook ontstaan in binnensteden en op pleinen. Illustratief daarvoor zijn de hevige rellen die in 2007 op het Leidseplein in Amsterdam uitbraken na de huldiging van Ajax voor de KNVB-beker. Ten slotte zien we ook dat wijken en buurten het toneel kunnen zijn van grootschalige ongeregelde heden, zoals in 2007 in de Utrechtse wijk Ondiep naar aanleiding van een schietincident.

Drie relvormen

Uit het onderzoek *Rellen om te rellen* komt naar voren dat de gemene deler van alle grootschalige ordeverstoringen een vaak gewelddadige confrontatie tussen groepen in de samenleving of tussen de menigte en het gezag is. De rellen zoals wij die uit de praktijk kennen, lijken qua impact en hevigheid op elkaar. De 'legitimititeit' van de rellen is echter niet altijd even goed te duiden. Bij supporters-

geweld kun je je afvragen of jonge mannen met elkaar op de vuist gaan vanuit 'liefde voor de club' of vanuit 'liefde voor het rellen'. In dezelfde lijn lijken de onlusten in woonwijken, zoals in Ondiep, in eerste instantie voort te komen uit woede en verontwaardiging over een politieoptreden, terwijl ze verder in de tijd meer lijken te berusten op een behoefte aan een curieuze vorm van 'vermaak'. Een analyse van de aard en toedracht van grootschalige openbare-ordeverstoringen leert dat de ene rel de andere niet is. Zoals eerdergenoemde voorbeelden laten zien, kunnen in de eerste plaats de voedingsbodems of podia waar de rellen ontstaan, variëren. Daarnaast bestaan er verschillen tussen rellen die te maken hebben met de toedracht in termen van aanleiding en achtergrond. Het gaat dan vooral om de 'trigger' die ervoor zorgt dat een opruiing ontstaat. Op basis van toedracht en de mate van 'voorzienbaarheid' (de mate waarin de gebeurtenis te verwachten valt) hebben wij in het onderzoek drie 'relvormen' onderscheiden. Allereerst zijn dat de zogenoemde 'massagestuurde rellen', ten tweede de 'afpraakgestuurde rellen' en ten derde de 'incidentgestuurde rellen'.

Massagestuurde openbare-ordeverstoringen

Bij deze relvorm ligt de voedingsbodem in de aanwezigheid van een grote schare mensen. Mensenmassa's treffen we aan bij georganiseerde evenementen zoals stadsfeesten, oud-en-nieuwfeesten, (muziek)festivals, voetbalwedstrijden en demonstraties, maar ook op vaste locaties waar veel mensen bijeenkomen, zoals op stations en in discotheken. In de massa kunnen groepen mensen met elkaar of met (toezichhoudende) autoriteiten in conflict raken, wat kan uitlopen op een massale rel. Bij dergelijke verstoringen van de openbare orde lijkt een aanzienlijk deel van de escalatie gelegen te zijn in het meeslepende effect van de massa. De massa zelf vormt bij dit eerste type openbare-ordeverstoringen de primaire voedingsbodem voor de rellen. Daarnaast spelen factoren zoals alcohol- en drugsgebruik hier een ontremmende rol (zie ook Bogaerts, Spapens e.a., 2003). Een feestende massa die wordt geconfronteerd met een offensief optreden van de politie, heeft al de nodige potentie om uit te groeien tot een grootschalige ordeverstoring. Alcohol- en drugsgebruik kunnen dan hevige geweldsuitbarstingen in de hand werken. Naast middelengebruik kunnen gebeurtenissen of beslissingen tijdens een massa-evenement aanleiding zijn tot

een openbare-ordeverstoring. In de rellen rondom de voetbalwedstrijd Ajax-Feyenoord in 2005 pakt de beslissing om de trein met Ajax-supporters tot stilstand te brengen niet goed uit. Een groep Ajacieden weet het spoor te betreden en wordt geprovoceerd door de al aanwezige Feyenoord-aanhang. Hierdoor ontstaan de eerste opstootjes, die uitmonden in ernstige ongeregelde heden. In de rellen tijdens de Nijmeegse Vierdaagsefeesten lijkt de aanleiding gelegen in het feit dat de muziek wordt stopgezet én de aanwezige politie de bezoekers tamelijk dwingend van het terrein verwijderd. Dit valt niet in goede aarde bij de bezoekers, die met agressie en geweld op het gezag reageren.

Afspraakgestuurde openbare-ordeverstoringen

Een tweede type rel dat uit de praktijk en literatuur naar voren komt, zijn de afspraakgestuurde openbare-ordeverstoringen. Hierbij gaat het om 'georganiseerde' rellen: aangestuurde confrontaties of bewuste confrontaties op afspraak. De voedingsbodem ligt dan vooral in de personen van de relschoppers en minder in de massa of in andere factoren. Het geweld kan gericht zijn tegen andere groepen, maar ook gericht zijn tegen het gezag. Dit type rel zien we in de praktijk vooral terug bij groepen voetbalsupporters, groepen die overigens soms ook gezamenlijk 'optreden' tegen elkaar of tegen het gezag. Rivaliteit of bepaalde gebeurtenissen uit het verleden vormen vaak een belangrijke basis voor het plannen van een confrontatie. De rellen in het centrum van Deventer in juli 2007 naar aanleiding van de wedstrijd Go Ahead Eagles-Ajax vormen een voorbeeld van een afspraakgestuurde rel.

Wat de afspraakgestuurde ordeverstoringen in het bijzonder kenmerkt, is de duidelijke splitsing in twee of meerdere, rivaliserende partijen. Meestal wordt een van de partijen door de ander uitgedaagd voor een confrontatie of vindt een club of groep zelf dat deze zich moet 'bewijzen' en daagt zij een andere groep of club uit. Moderne technieken, zoals internet en mobiele telefonie, zijn hierbij veelgebruikte middelen. Kenmerkend is het bewust plannen van een vechtpartij. Dit gaat zelfs zover dat vooraf afspraken gemaakt worden over wanneer, waar en met hoeveel personen men elkaar treft. Afspraakgestuurde rellen kunnen zich op een grote verscheidenheid aan locaties voordoen, zoals voetbalstadions, supportershomes, parkeerplaatsen, uitgaansgelegenheden, stations en op pleinen, in

straten en op meer afgelegen terreinen. Daarbij wordt gezocht naar momenten en locaties waarvan wordt ingeschat dat het toezicht door de overheid – en daarmee de pakkans – minimaal is (zie ook Ferwerda en Gelissen, 2001; Schaap, Rosenthal e.a., 2009).

Een deelverzameling van de massagestuurde rellen kan onder de afspraakgestuurde openbare-ordeverstoringen worden geschaard. Het besef dat zich bij evenementen mogelijk incidenten kunnen voordoen, werkt immers als een magneet op potentiële geweldplegers. Bij afspraakgestuurde rellen zoeken relschoppers een moment en een podium om de actie te kunnen uitvoeren. Deze worden onder andere gevonden op grootschalige evenementen en worden soms door de relschoppers zelf gecreëerd. Bij veel massagestuurde rellen is het daarom niet altijd even duidelijk in hoeverre er sprake is van min of meer ‘spontane’ ongeregelheden of van een vooropgezette c.q. afspraakgestuurde rel.

Incidentgestuurde openbare-ordeverstoringen

De derde ‘relvorm’ wordt getypeerd als incidentgestuurde openbare-ordeverstoringen. Deze vorm kenmerkt zich door ongeregelheden die minder voorzienbaar en anticipeerbaar zijn dan massagestuurde en afspraakgestuurde rellen. Typerend voor incidentgestuurde rellen is dat de voedingsbodem ervoor primair gelegen is in een (ingrijpende) gebeurtenis of incident en in een andersoortige gelegenheidsstructuur dan een mensenmassa. Een ander kenmerk van dit type rellen is dat deze vrijwel altijd gericht zijn tegen het gezag; in de ogen van de relschoppers de – directe of indirecte – ‘veroorzaker’ van het incident. In de praktijk zien we dergelijke type ordeverstoringen vooral ontstaan naar aanleiding van situaties waarin burgers het slachtoffer worden van een politie-optreden.

Voor een deel zijn incidentgestuurde rellen te duiden als een hevige reactie door bij de gebeurtenis betrokkenen op het incident an sich, maar voor een ander deel lijkt de locatie waar het incident zich heeft voorgedaan bewust gebruikt te worden als ‘hoofdpodium’ om te rellen. Ongeregelheden die volgen op een incident, blijken een aanzuigende werking op ‘bewuste relschoppers’ te hebben.

In de praktijk zijn incidentgestuurde ordeverstoringen zichtbaar in wijken of buurten. Daarbij lijkt het vooral te gaan om wijken en buurten waar al enige tijd sprake is van spanning en onrust.

Spanningen die dikwijls leiden tot onvrede naar gemeente en politie, omdat deze bijvoorbeeld volgens de bewoners de buurtproblemen te weinig aanpakken. Een voorbeeld van een dergelijk aanloopscenario naar een openbare-ordeverstoring zijn de gebeurtenissen in het Amsterdamse Slotervaart in 2007, waar na de dood van een wijkbewoner – naar aanleiding van een confrontatie met de politie – ongeregelheden uitbraken die meerdere dagen duurden. Ook de rellen in het Utrechtse Ondiep in 2007 en de ordeverstoringen in de Graafsewijk in Den Bosch in 2000 vallen in deze categorie. Typerend voor al deze gebeurtenissen is dat zij plaatsvonden naar aanleiding van een politieoptreden waarbij een wijkbewoner dodelijk werd getroffen door een politiekogel.

Opvallend bij dit type openbare-ordeverstoringen is het sluimerende karakter: een schokkend incident doet een bom van – naar het lijkt – opgekropte spanning en onvrede exploderen. Het vuur laait vervolgens op en de groep relschoppers neemt binnen korte tijd grote proporties aan. Kenmerkend voor incidentgestuurde rellen is ten slotte dat deze – in tegenstelling tot de andere twee typen – niet zozeer kort en hevig zijn, maar vaak langere tijd aanhouden. Wijken of buurten zijn dan meerdere dagen het podium van ongeregelheden, wat een denkbare, grote impact heeft op de sociale veiligheidsgevoelens.

Overlap tussen 'relvormen'

De drie 'relvormen' onderscheiden zich door verschillende elementen betreffende locatie, aanleiding, planmatigheid, gerichtheid, hevigheid, duur en voorzienbaarheid van de ordeverstoringen. Terwijl de massagestuurde en incidentgestuurde rellen uit een situatie ontstaan – door het meeslepende effect van de massa of door een heftige gebeurtenis – wordt bij afspraakgestuurde rellen een situatie gecreëerd of gezocht. De primaire voedingsbodem ligt bij de afspraakgestuurde rellen dan niet in een situatie, maar in de personen van de relschoppers die vanuit rivaliteit of simpelweg voor de kick op zoek gaan naar een podium om te rellen. Daarmee bestaat er overlap tussen de afspraakgestuurde rellen en de twee andere typen openbare-ordeverstoringen. Zowel de menigte bij georganiseerde evenementen als de onrust die ontstaat na een incident heeft een aanzuigende werking op doelbewuste relschoppers. Zo kunnen afspraakgestuurde rellen onderdeel zijn van openbare-ordeversto-

ringen die in eerste aanleg getypeerd worden als massagestuurde en incidentgestuurde rellen. Wat de drie typen openbare-ordeverstoringen gemeen hebben, is dat er bepaalde groepen of personen zijn die een rel domineren. De gemiddelde burger zal zich bij het ontstaan van een rel in een voetbalstadion, op een plein of in een discotheek uit de voeten maken. Een ander deel van de aanwezigen zal zich laten meeslepen door de ongeregelde heden en daarmee een klein aandeel hebben in de ordeverstoringen. Wat overblijft, is slechts een kleinere groep personen die de rel in eerste instantie heeft laten escaleren dan wel zeer actief 'meerelt' (zie ook Adang, 2000). Deze kern wordt gevormd door personen die getypeerd kunnen worden als 'notoire ordeverstoorders'; personen die doelbewust de openbare orde verstoren, personen die rellen om te rellen. Zij spelen een vooraanstaande rol bij het oplaaien of uitvoeren van alle drie typen openbare-ordeverstoringen.

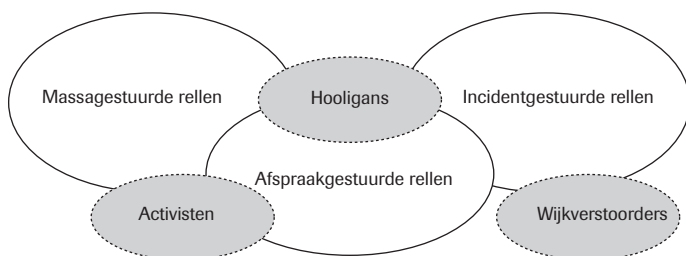
Typen notoire ordeverstoorders

Zoals de ene rel de andere niet is, is er – op basis van het onderzoek *Rellen om te rellen* – ook een onderscheid te maken in typen notoire ordeverstoorders. Het belangrijkste onderscheid ligt in het domein waarop de notoire ordeverstoorders zich in hoofdzaak manifesteren. De subgroepen die gemaakt kunnen worden, zijn gekoppeld aan voetbalclubfanatisme, het politiek/religieus activisme en wijk- en buurtverbanden. De typen notoire ordeverstoorders die daarbij horen, zijn respectievelijk de hooligans, de activisten en de wijkverstoorders. Deze drie subgroepen zijn betrokken bij de verschillende relvormen die we benoemd hebben als massagestuurde rellen, afspraakgestuurde rellen en incidentgestuurde rellen. Een belangrijke bevinding is dat we de hooligans onder de notoire ordeverstoorders terugzien bij alle vormen van ordeverstoringen. In de supportersmassa kunnen rellen ontstaan door de kracht van de massa en het ontremmende effect van alcohol of drugs die in het spel zijn (COT, 1999; Bogaerts, Spapens e.a., 2003). Daarnaast is het kenmerkend voor hooligans dat zij confrontaties organiseren met rivaliserende supporters rondom – maar soms ook ver buiten – het stadion of voetbalwedstrijden. Tot slot vinden zij een podium om te rellen in de onrust die er in een wijk kan ontstaan na een hevige gebeurtenis. De casus Ondiep is hier een voorbeeld van; twee leden van de jonge harde kern van FC Utrecht zijn de regisseurs geweest achter deze ordeverstoringen.

De wijkverstoorders verzetten zich tegen het gezag of rivaliserende groepen en rellen kunnen mede door hun toedracht ontstaan en aanhouden na incidenten in een buurt of wijk. De organisatiegraad om te komen tot echte afspraakgestuurde rellen ligt niet hoger dan een kort belronde onder vrienden voor een spontane confrontatie met bijvoorbeeld een andere groep in de wijk.

Tot slot zijn de activisten te linken aan afspraakgestuurde rellen – door bijvoorbeeld geplande demonstraties van een tegenpartij te verstoren – en massagestuurde rellen. In het laatste geval kan een kraakactie of demonstratie uitmonden in een massale rel door de hoeveelheid mensen die op de been is gebracht. Figuur 1 illustreert de link en de overlap tussen de typen notoire ordeverstoorders en de onderscheiden typen openbare-ordeverstoringen. Terwijl er sprake kan zijn van overlap tussen relvormen, zijn de typen notoire ordeverstoorders c.q. de subgroepen duidelijk van elkaar gescheiden.

Figuur 1 Typen openbare-ordeverstoringen en notoire ordeverstoorders

Bron: Van Leiden, Arts e.a., 2009

De strandrellen in Hoek van Holland

Zaterdag 22 augustus 2009 vond het vrij toegankelijke Dancefestival Veronica Sunset Grooves plaats op het strand van Hoek van Holland. Voordat het evenement die avond begon, was er buiten het evenemententerrein en op het terrein zelf al een broeierige sfeer. In de loop van de avond waren er verschillende, hevige incidenten. Laat op de avond moesten op het terrein aanwezige politiemensen bij confrontaties met hooligans en andere openbare-ordeverstoorders optreden in een uitzonderlijk gewelddadige situatie, die door henzelf als levensbedreigend werd ervaren. De mate van geweld van

de kant van de belagers was ongekend. De beelden van dit geweld, de verklaringen van betrokken politiemensen en vele documenten getuigen van geweldsgebruik dat voor Nederlandse begrippen ongekend hevig en intens is geweest. Leden van de jonge harde kern van Feyenoord, die zich onder de belagers bevonden, traden in georganiseerd verband op bij het testen, uitdagen en aanvallen van de politie. Tijdens de ongeregeldheden heeft de politie vele malen geschoten. Daarbij zijn één dode en verschillende (zwaar)gewonden gevallen. Deze globale reconstructie is afkomstig uit het onderzoeksrapport *Strandrellen in Hoek van Holland* (Muller, Rosenthal e.a., 2009). In het rapport wordt niet alleen de vraag beantwoord hoe het zover heeft kunnen komen, maar is er ook een analyse gemaakt van de personen die verantwoordelijk waren voor de ongeregeldheden op het strand.

In het kader van dit artikel beperken we ons tot deze laatste vraag en beginnen we bij het volgende belangrijk bericht:

'Informatie ontvangen dat op zaterdag 22 augustus 2009, een grote groep van de harde kern van Feyenoord naar het feest gaat op het strand van Hoek van Holland. Er wordt gesproken om daar dan "los te gaan".'

Deze tekst is de letterlijke weergave uit het verstrekkingsrapport van de Regionale Inlichtingen Dienst (RID) van de politie Rotterdam-Rijnmond op vrijdag 21 augustus 2009. Op de zaterdag wordt er een tweede – mondelinge – verstrekking door de RID gedaan en de tekst uit dit bericht luidt:

'A: Informatie ontvangen van meerdere bronnen dat de informatie door de RID verstrekt op vrijdag 21 augustus 2009, omtrent het feest Veronica Sunset Grooves, door hen bevestigd wordt.'

'B: Informatie ontvangen dat een gedeelte van de genoemde groep tussen 17.00 uur en 18.00 uur zal verzamelen op diverse plekken te Rotterdam en met het openbaar vervoer richting Hoek van Holland zal afreizen. De rest van de groep zal met eigen vervoer richting Hoek van Holland afreizen.'

Met dit tweede bericht wordt het eerste bericht kracht bijgezet én wordt het een en ander duidelijk over de wijze waarop de harde kern van Feyenoord naar Hoek van Holland zal reizen. Uit het onderzoek naar de strandrellen blijkt dat vorenstaande informatie juist was. Een grote groep hooligans c.q. de harde kern van Feyenoord was in

Hoek van Holland betrokken bij de rellen. Sterker nog, ze hadden dit gepland; daarmee kan worden gesproken van een afspraak-gestuurde rel.

Dé harde kern van hooligans bestaat niet

In het voorgaande worden de begrippen ‘hooligan’ en ‘harde kern’ geïntroduceerd. Het is belangrijk om aan te geven dat er verschillende gradaties zijn als het gaat om hooligans (Ferwerda en Gelissen, 2001; Ferwerda en Adang, 2007). Zo is er binnen de groepen een onderscheid te maken tussen toonaangevende of hardcorehooligans, meelopers en wannabe’s. Min of meer gekoppeld aan het onderscheid in typen hooligans kan er bij praktisch alle betaaldvoetbalorganisaties (BVO’s) in ons land niet worden gesproken over dé harde kern. Bij de meeste BVO’s zijn er meerdere harde kernen, die zich vooral onderscheiden in leeftijd, hardheid, binding aan de club en soms ook geografische herkomst. Bij praktisch alle BVO’s in ons land is er sprake van jonge en oude harde kernen. Dit is ook het geval bij Feyenoord (Muller, Rosenthal e.a., 2009), waar de volgende harde kernen worden onderscheiden:

- SCF (Sport Club Feyenoord): dit is de oudste harde kern van de Feyenoord- hooligans. Veel van deze leden waren ook in 1997 aanwezig in Beverwijk, waar Ajax-hooligan Carlo Picornie om het leven kwam. De leeftijden van deze leden beginnen bij ongeveer 25 jaar, maar het leeuwendeel is veel ouder.
- FIIIR (Feyenoord derde generatie Rotterdam): dit is de harde kern die net onder SCF zit (de eerste generatie), en feitelijk zijn er geen tweedegeneratiehooligans. Ook in deze groep vinden we veel leden die op leeftijd zijn. De leeftijdsrange loopt van 17 tot 45 jaar.
- RJK (Rotterdam Jongeren Kern): dit is de derde harde kern binnen Feyenoord en de leden van deze groep zijn, zoals de naam al zegt, relatief jong (gemiddeld 19 à 20 jaar). Deze groep doet de laatste tijd behoorlijk van zich spreken als het gaat om ordeverstoringen rondom wedstrijden en evenementen.
- Por la Vida: dit is een relatief kleine groep afkomstig uit Hoogvliet. Sommige leden noemen zich ook wel de Vatos Locos (‘gekke schurken/misdadigers’) en veel van deze jonge mannen zijn tevens lid van de FIIIR.

- Losse personen: tussen de veertig tot vijftig personen zijn niet direct tot een van de voornoemde kernen te rekenen, maar zijn wel regelmatig aanwezig bij de diverse groepen en bij rellen sluiten zij zich soms tijdelijk aan. Tot de losse personen behoort ook een aantal vrouwen die veelal vriendin zijn van een harde kern-hooligan.

De leden van de jonge harde kern van Feyenoord (RJK) bleken niet alleen in groten getale aanwezig te zijn geweest tijdens Veronica Sunset Grooves, maar waren ook verantwoordelijk voor de rellen. Analyses (Muller, Rosenthal e.a., 2009) laten zien dat de jonge harde kern in totaal 175 leden heeft. Daarvan hebben er 105 (60%) ten minste één geregistreerd antecedent. Als groep hebben ze 598 antecedenten in het Herkenningsdienstsysteem (HKS) van de politie en hebben ze 67 registraties in het Voetbalvolgsysteem (VVS). De leden uit de jonge harde kern maken zich vooral schuldig aan het plegen van geweldsmisdrijven en meer in het bijzonder aan openlijke geweldpleging in vereniging. Daarnaast hebben hun antecedenten ook betrekking op vermogensdelicten, vernielingen, belediging, drugsdelicten, overtredingen ten aanzien van de Wet wapens en munitie en een incidenteel zedendelict. De groep bestaat voornamelijk uit personen die als meeloper te typeren zijn, en kent daarnaast enkele personen die gelden als leider dan wel als leider/meeloper. Bijna de helft (45%) van de personen die tot de jonge harde kern gerekend worden, is jonger dan 20 jaar. Zij doen hun label 'jong' dus eer aan. Twintig personen hebben meer dan tien antecedenten in HKS én het VVS.

Van de in totaal 175 'bekende' jonge harde kernleden zijn er zeker 26 aanwezig geweest op Veronica Sunset Grooves. Deze aanwezige groep is te typeren als het – wat betreft gepleegde strafbare feiten – actieve en gewelddadige segment van de jonge harde kern. Van de in totaal 21 toonaangevende personen uit de jonge harde kern zijn er maar liefst 12 op het strand van Hoek van Holland geweest, met betrokkenheid bij incidenten en bij het belagen van de politie. Naast de jonge harde kern zijn ook 15 leden van de FIIIR, 2 leden van SCF en 2 personen die wel als hooligan bekend zijn maar niet tot een groep te rekenen zijn, tijdens Veronica Sunset Grooves gezien. Deze personen hebben op één uitzondering na – voor zover bekend – niet deelgenomen aan de ongeregelde heden.

Op grond van meerdere bronnen is duidelijk dat onder de reischoppers veel alcohol gebruikt is, mogelijk in combinatie met cocaïne of speed. In het bijzonder dit combigebruik in deze specifieke groep maakt dat hun gedrag onberekenbaar en onvoorspelbaar wordt. Op basis van analyses van andere ordeverstoringen waarbij hooligans betrokken zijn geweest en er aantoonbaar sprake was van combigebruik, is bekend dat jonge mannen in groepsverband onder invloed van grote hoeveelheden alcohol en cocaïne geen angst meer kennen, ontremd zijn en ook nauwelijks pijn voelen (Muller, Rosenthal e.a., 2009).

Nieuwe hooligans?

De analyse van de bij de rellen in Hoek van Holland betrokken personen geeft zicht op een groep jonge hardekernhooligans die ook – of meer en meer – buiten het voetbal om actief is bij het verstoren van de openbare orde. Dat dit geen exclusief Rotterdams fenomeen is, blijkt uit de betrokkenheid van dezelfde groepen jonge hardekerners in andere steden en in andere situaties. Ten aanzien van hooliganisme in het algemeen en de jonge harde kern in het bijzonder worden de volgende belangrijke ontwikkelingen geconstateerd (Van Leiden, Arts e.a., 2009; Strategische Beleidsgroep Voetbal, 2009):

- Verplaatsing: voetbalhooliganisme manifesteert zich meer en meer buiten de wedstrijddagen en -tijden. Daarnaast zijn hooligans aanwezig op andere evenementen, zoals kickboks gala's en dancefeesten. Hooligans zoeken meer en meer grote mensenmassa's op, waarin zij kunnen opgaan en mogelijk kunnen 'rellen'.
- Verjonging: de omvang van de jonge harde kernen neemt toe; er is sprake van een aanzuigende werking op jongeren, waardoor het aantal nieuwkomers dat (nog) niet bekend is bij de politie, toeneemt. Het is opvallend dat de oudere groep hooligans niet langer of veel minder invloed heeft op deze jongere groeperingen c.q. de jonge harde kern.
- Toename van alcohol- en drugsgebruik: er is vooral onder de jonge harde kernen sprake van een toename van alcohol- en met name cocaïnegebruik. Hierdoor wordt het gedrag onberekenbaarder en gewelddadiger.

- Lerend vermogen: hooligans lijken een groeiend lerend vermogen en zelfbewustzijn te hebben vis-à-vis de werkwijzen van de politie. Dit bemoeilijkt de aanpak van hooliganisme.

Vanuit het klassieke denken over hooliganisme is gezien het voorgaande de vraag gerechtvaardigd of er in Nederland sprake is van ‘nieuwe hooligans’ ofwel van een nieuwe vorm van hooliganisme. Het zou dan gaan om groepen jonge mannen die goed georganiseerd zijn, die actief op zoek gaan naar podia om de openbare orde te verstoren, die behoorlijk gewelddadig zijn en waar alcohol en vooral cocaïne een katalysator zijn in het geweldgebruik tegen rivaliserende groepen en ook de politie. Daarmee onderscheiden zij zich behoorlijk van de oude harde kernen. Deze oude harde kernen hebben op z'n minst binding met – en liefde voor – hun club (Stokvis, 1991; De Vries, 1998; Ferwerda, Beke e.a., 1998) en geweldplegingen en openbare-ordeverstoringen staan en stonden bij de oude harde kernen dan ook in het teken van voetbal. Op basis van de door ons uitgevoerde onderzoeken is het – gezien het profiel van de jonge harde kernen – beter om in plaats van ‘nieuwe hooligans’ te spreken over notoire openbare-ordeverstoorders.

Literatuur

Adang, O.

Jonge mannen in groepen. Een geweldige combinatie?
Justitiële verkenningen, jrg. 36,
nr. 1, 2000, p. 72-80

Bogaerts, S., A. Spapens e.a.

De bal of de man?
Profielen van verdachten
van voetbalgerelateerde
gewelddiscriminatie
Tilburg, IVA, 2003

COT

Voetbal en geweld: onderzoek
naar aanleiding van de rellen en
plunderingen bij een huldiging in
Rotterdam (25 april 1999)
Alphen aan den Rijn, Samsom,
1999

Ferwerda, H., O. Adang

Hooligans in beeld. Van
informatie naar aanpak
Politiekunde 7, Politie en
Wetenschap, 2007

Ferwerda, H., L. Gelissen

Voetbalcriminaliteit. Veroveren hooligans het publieke domein?
Justitiële verkenningen, jrg. 27, nr. 1, 2001, p. 84-95

Ferwerda, H., B. Beke e.a.

Kwaliteit op en rondom het voetbalveld; naar een integrale aanpak van onveiligheidsproblemen
Arnhem, Bureau Beke, 1998

Leiden, I. van, N. Arts e.a.

Rellen om te rellen. Een studie naar grootschalige openbare-ordeverstoringen en notoire orderverstoorders
Politiekunde 25, Politie en Wetenschap, 2009

Muller, E., U. Rosenthal e.a.

Strandrellen in Hoek van Holland. Dancefestival Veronica Sunset Grooves, 22 augustus 2009
Den Haag/Arnhem, COT/Bureau Beke, 2009

Schaap, S., U. Rosenthal e.a.

Veilige evenementen. Ontwikkelingen, risico's en maatregelen
Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2009

Stokvis, R.

Voetbalvandalisme in Nederland
Amsterdams Sociologisch Tijdschrift, jrg. 18, nr. 3, 1991, p. 165-188

Strategische Beleidsgroep

Voetbal

Actieplan Hooligans in Beeld II
Den Haag, 2009

Vries, H. de

Verklaringen van voetbalvandalisme
Het Tijdschrift voor de Politie, jrg. 60, nr. 5, 1998, p. 19-24